

Briuselis, 2024 05 15
COM(2024) 196 final

KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI IR TARYBAI

**dėl Europos klimato teisės akto ir Pastangų pasidalijimo reglamento veikimo ir
Apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos direktyvos, atsižvelgiant į bendros
pažangos įvertinimą**

1. Įvadas

Reglamentu (ES) 2021/1119 (Europos klimato teisės aktas)¹ nustatyta sistema, kaip pasiekti visos ekonomikos poveikio klimatui neutralumą. Jame įtvirtintas teisiškai privalomas tikslas ne vėliau kaip iki 2050 m. užtikrinti nulinį grynąjį išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį ir tarpinis tikslas iki 2030 m. grynąjį išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį sumažinti bent 55 proc., palyginti su 1990 m. lygiu. Jame taip pat reikalaujama, kad Sąjungos institucijos ir valstybės narės užtikrintų nuolatinę prisitaikymo prie klimato kaitos pažangą. Europos klimato teisės aktas įsigaliojo 2021 m. liepos mėn.

Reglamentu (ES) 2018/842 (Pastangų pasidalijimo reglamentas)² kiekvienai valstybei narei nustatytas nacionalinis tikslas iki 2030 m. sumažinti išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, palyginti su 2005 m. lygiu, šiuose sektoriuose: vidaus transporto (išskyrus aviaciją), pastatų, žemės ūkio, smulkiosios pramonės ir atliekų tvarkymo. Iš pradžių priimtas 2018 m., Pastangų pasidalijimo reglamentas 2023 m. buvo peržiūrėtas kaip priemonių rinkinio, kuriuo siekiama iki 2030 m. 55 proc. sumažinti Sąjungos grynąjį išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį (toliau – Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinys), dalis.

Direktyva 2003/87/EB (Apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos direktyva)³ nustatoma Sąjungos apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema (ES ATLPS). Sąjungos ATLPS yra Sąjungos kovos su klimato kaita politikos kertinis akmuo ir ja toliau ribojamas energetikos, gamybos ir aviacijos sektoriuose išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis, taip sukuriama kainos signalas, skatinantį diegti inovacijas ir mažinti išmetamųjų teršalų kiekį. 2023 m. ES ATLPS direktyva buvo peržiūrėta, siekiant ją suderinti su nauju klimato srities užmoju iki 2030 m. 55 proc. sumažinti Sąjungos grynąjį išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį. Peržiūrėta ES ATLPS direktyva anglies dioksido apmokestinimas bus laipsniškai išplečiamas – įtraukiami nauji ekonomikos sektoriai, visų pirma kelių transporto, šildymo kuro, jūrų transporto, siekiant padėti mažinti jų išmetamą teršalų kiekį.

Ši ataskaita teikiama atsižvelgiant į Komisijos pareigas, nustatytas Europos klimato teisės akto 11 straipsnyje, Pastangų pasidalijimo reglamento 15 straipsnio 2 dalyje ir Apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos direktyvos 30 straipsnio 3 dalyje. Pagal šias nuostatas reikalaujama, kad Komisija Europos Parlamentui ir Tarybai pateiktų ataskaitą dėl atitinkamai Europos klimato teisės akto ir Pastangų pasidalijimo reglamento veikimo, o dėl Apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos direktyvos atsiskaitytų Europos Parlamentui ir Tarybai apie kiekvieną bendros pažangos įvertinimą, dėl kurio susitarta pagal Paryžiaus susitarimą.

Be šios ataskaitos, Komisija taip pat parengs Reglamento (ES) 2018/841 (Žemės naudojimo, žemės naudojimo keitimo ir miškininkystės (LULUCF) reglamento) veikimo ataskaitą, laikydamosi tame reglamente nustatytų įpareigojimų⁴. Be to, Komisija parengs ataskaitą Europos Parlamentui ir Tarybai dėl Reglamento (ES) 2018/1999 dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo

¹ 2021 m. birželio 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/1119, kuriuo nustatoma poveikio klimatui neutralumo pasiekimo sistema ir iš dalies keičiami reglamentai (EB) Nr. 401/2009 ir (ES) 2018/1999 (Europos klimato teisės aktas) (OL L 243, 2021 7 9, p. 1).

² 2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/842, kuriuo, prisidedant prie klimato politikos veiksmų, kad būtų vykdomi įsipareigojimai pagal Paryžiaus susitarimą, valstybėms narėms nustatomi įsipareigojimai 2021–2030 m. laikotarpiu sumažinti išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų metinį kiekį (OL L 156, 2018 6 19, p. 26).

³ 2003 m. spalio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/87/EB, nustatanti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos leidimų sistemą Sąjungoje (OL L 275, 2003 10 25, p. 32).

⁴ 2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2018/841 dėl šiltnamio efektą sukeliančių dujų, išmetamų ir absorbuojamų dėl žemės naudojimo, žemės naudojimo keitimo ir miškininkystės, kiekio įtraukimo į 2030 m. klimato ir energetikos politikos strategiją (OL L 156, 2018 6 19, p. 1) 17 straipsnio 2 dalis.

(Valdymo reglamentas)⁵, kad informuotų apie reglamento veikimą ir jo indėlį kuriant energetikos sąjungą bei siekiant Paryžiaus susitarimo tikslų.

Pirmasis bendros pažangos vertinimas pagal Paryžiaus susitarimą buvo atliktas 2023 m. pabaigoje Jungtinių Tautų klimato kaitos konferencijoje (COP28). Atlikus bendros pažangos vertinimą nustatyta, kad šalys įgyvendina vis veiksmingesnę klimato politiką, tačiau tam, kad pasaulis būtų galutinai pasirengęs įgyvendinti Paryžiaus susitarimo tikslus, reikia skubiai imtis papildomų veiksmų. Šalys sutarė, kad norint apriboti visuotinį atšilimą iki 1,5 °C, iki 2030 m. pasaulyje išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį reikia iš esmės, greitai ir tvariai sumažinti 43 proc., o iki 2035 m. – 60 proc., palyginti su 2019 m. lygiu, ir iki 2050 m. visame pasaulyje užtikrinti nulinį grynąjį išmetamą CO₂ kiekį. Bendros pažangos įvertinime pabrėžta, kad iškastinio kuro era turėtų baigtis, pripažįstant, kad iškastinio kuro turi atsisakyti visi. Susitarime šalys taip pat raginamos iki 2030 m. tris kartus padidinti pasaulinius atsinaujinančiųjų išteklių energijos pajėgumus ir du kartus pagreitinti energijos vartojimo efektyvumo didinimo tempą, kad visame pasaulyje būtų sparčiau dedamos pastangos pereiti prie visai netaršių energetikos sistemų, pradėdant naudoti visai netaršų ir mažo anglies dioksido pėdsako kurą gerokai prieš amžiaus vidurį arba maždaug iki jo. Be to, jame pabrėžiama teisingos pertvarkos svarba ir palankiai vertinamas sprendimas dėl Teisingos pertvarkos darbo programos. Jame taip pat raginama paspartinti pastangas per šį dešimtmetį laipsniškai sumažinti anglių naudojimą, kai netaikomos išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo priemonės, kelių transporto išmetamą teršalų kiekį, apriboti išmetamą metano ir kitų ne CO₂ teršalų kiekį ir kuo greičiau laipsniškai panaikinti su energijos nepriteklumi ar pažeidžiamomis grupėmis nesusijusias neveiksmingas subsidijas iškastiniam kurui. Tam reikia keisti investavimo modelius visame pasaulyje, siekiant užtikrinti, kad finansavimo srautai derėtų su mažataršio ir klimato kaitos poveikiui atsparaus vystymosi trajektorijomis.

2. Europos klimato teisės akto veikimas

Siekis užtikrinti poveikio klimatui neutralumą

2023 m. pažangos klimato politikos veiksmų srityje ataskaitoje⁶ Komisija įvertino bendrą visų valstybių narių pažangą, padarytą siekiant poveikio klimatui neutralumo tikslo, ir nacionalinių priemonių suderinamumą su poveikio klimatui neutralumo tikslu, kaip reikalaujama pagal Europos klimato teisės aktą. Pirmasis Europos klimato teisės akto vertinimas buvo atliktas kartu su pažangos siekiant klimato srities tikslų, numatytų Reglamente dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo, vertinimu. Nors ES išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis toliau mažėja ir esama vilčių teikiančių ženklų, bylojančių apie veiksmus vietoje, Komisijos vertinimu, reikia gerokai padidinti įgyvendinimo pastangas ir paspartinti išmetamųjų teršalų kiekio mažinimą, kad būtų pasiektas 2030 m. tikslas ir iki 2050 m. užtikrintas poveikio klimatui neutralumas. Labiausiai reikia imtis veiksmų tose srityse, kuriose vis dar reikia gerokai sumažinti išmetamųjų teršalų kiekį (pvz., pastatų, transporto sektoriuose), kuriose pažanga lėta (pvz., žemės ūkio sektoriuje) arba kuriose pastaraisiais metais pastebima blogėjimo tendencija, kaip antai anglies dioksido absorbento (pvz., žemės naudojimo, žemės naudojimo keitimo ir miškininkystės) atveju. Valstybės narės taip pat būtinai turi paspartinti veiksmus, kuriais siekiama panaikinti subsidijas iškastiniam kurui⁷ – tai taip pat patvirtinta Komisijos atliktoje atnaujintų nacionalinių energetikos ir klimato srities veiksmų planų projektų analizėje⁸. Remdamasi Klimato teisės akto vertinimu, 2023 m. gruodžio mėn. Komisija pateikė rekomendacijų valstybėms

⁵ 2018 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2018/1999 dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo (OL L 328, 2018 12 21) 45 straipsnis.

⁶ 2023 m. ES pažangos klimato politikos veiksmų srityje ataskaita, COM(2023) 653.

⁷ 2023 m. ataskaita dėl energijos subsidijų ES, pridedama prie 2023 m. energetikos sąjungos būklės ataskaitos, COM(2023) 651.

⁸ Atnaujintų nacionalinių energetikos ir klimato srities veiksmų planų projektų ES masto vertinimas. Svarbus žingsnis siekiant didesnių 2030 m. energetikos ir klimato srities tikslų pagal Europos žaliąjį kursą ir iniciatyvą „REPowerEU“, COM(2023) 796.

narėms⁹. Toliau valstybės narės turės pranešti Komisijai, kaip jos ketina tinkamai atsižvelgti į rekomendacijas.

2023 m. pažangos klimato politikos veiksmų srityje ataskaitoje Komisija taip pat peržiūrėjo Sąjungos priemonių suderinamumą su poveikio klimatui neutralumo tikslu. Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkiniu Sąjungai padedama sąžiningai, ekonomiškai efektyviai ir konkurencingai siekti savo klimato srities tikslų. Teisėkūros institucijoms priėmus daugumą pagrindinių Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinio pasiūlymų¹⁰, Sąjungos politika dabar yra suderinta su atnaujintu 2030 m. tikslu bent 55 proc. sumažinti grynąjį išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) kiekį, nustatytu Europos klimato teisės akte, tačiau Sąjungos politikos suderinamumą su klimato srities tikslais būtų galima gerinti ir toliau. 2022 ir 2023 m. Komisija pateikė papildomų pasiūlymų, kuriais prisidedama prie Sąjungos klimato srities tikslų įgyvendinimo¹¹. Kaip nurodyta pažangos klimato politikos veiksmų srityje ataskaitoje, nepaisant pažangos žaliojo finansavimo iš privačių šaltinių srityje, žaliajai pertvarkai finansuoti reikia didelių papildomų investicijų. Tam reikia imtis veiksmų, visų pirma nukreipti finansavimą, kad būtų sudarytos sąlygos labai žalingos veiklos ir sektorių pertvarkai siekiant pereiti prie tvaresnių ekonomikos modelių.

Europos mokslo patariamoji taryba klimato kaitos klausimais priėmė ataskaitą, kurioje, kaip išsamiau paaiškinta toliau, ši taryba vertina pažangą ir politikos nuoseklumą¹².

Europos klimato teisės akte numatytas tarpinis tikslas, kurį Komisija turi pasiūlyti ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo bendros pažangos įvertinimo pagal Paryžiaus susitarimą. 2024 m. vasario 6 d. Komisija paskelbė komunikatą dėl Sąjungos 2040 m. klimato srities tikslo¹³, kuriame nustatytas kelias nuo jau sutarto tarpinio 2030 m. tikslo iki 2050 m. poveikio klimatui neutralumo. Atsižvelgiant į Europos mokslo patariamosios tarybos klimato kaitos klausimais mokslines rekomendacijas¹⁴ ir remiantis išsamiu poveikio vertinimu, šiame komunikate rekomenduojamas 2040 m. tikslas – grynąjį išmetamą ŠESD kiekį sumažinti 90 proc., palyginti su 1990 m. lygiu. Šis tikslas atitinka bendrą ES išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio biudžetą, derantį su Europos klimato teisės akto nuostatomis, pagal kurias pateiktas prognozuojamas orientacinis Sąjungos 2030–2050 m. laikotarpio šiltnamio efektą sukeliančių dujų biudžetas, apibrėžiamas kaip orientacinis bendras grynasis šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis, kuris, kaip manoma, bus išmestas per tą laikotarpį nekeliant pavojaus Sąjungos įsipareigojimams pagal Paryžiaus susitarimą. Šiam tikslui pasiekti reikės sudaryti tam tikras sąlygas, kurios nurodytos komunikate. Komunikatu pradedamos politinės diskusijos ir suteikiama informacijos po 2030 m. galiosiančiai sistemai parengti. Tai dialogo ir plataus masto informavimo apie tinkamą kryptį, kurios reikia laikytis siekiant 2040 m. tikslo ir tikslo iki 2050 m. užtikrinti poveikio klimatui neutralumą, veiklos pradžia. Tai padės kitos kadencijos Komisijai pateikti pasiūlymą dėl teisėkūros procedūra priimamo akto, kuriuo 2040 m. tikslas būtų įtrauktas į Europos klimato teisės aktą, ir parengti tinkamą po 2030 m galiosiančią sistemą.

⁹ Pagal Europos klimato teisės akto 7 straipsnio 3 dalį.

¹⁰ Teisėkūros procedūra dėl siūlomos peržiūrėtos Energijos mokesčių direktyvos tebevyksta.

¹¹ Dėl neseniai priimtos politikos, kuria prisidedama prie ES lygmens politikos suderinimo su klimato politikos tikslais, apžvalgos žr. prie 2023 m. pažangos klimato politikos veiksmų srityje ataskaitos (COM(2023) 653) pridedamos techninės informacijos 2 skyrių.

¹² Europos mokslo patariamoji taryba klimato kaitos klausimais, *Towards EU climate neutrality, Progress, policy gaps and opportunities, Assessment Report 2024* (liet. „Siekis užtikrinti ES poveikio klimatui neutralumą: pažanga, politikos spragos ir galimybės“, 2024 m. vertinimo ataskaita), DOI: 10.2800/216446.

¹³ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Mūsų ateities užtikrinimas. Europos 2040 m. klimato srities tikslas ir siekis iki 2050 m. užtikrinti poveikio klimatui neutralumą kuriant tvarią, teisingą ir klestinčią visuomenę“, COM(2024) 63.

¹⁴ Europos mokslo patariamoji taryba klimato kaitos klausimais, *Scientific advice for the determination of an EU-wide 2040 climate target and a greenhouse gas budget for 2030-2050* (liet. „Mokslinė rekomendacija dėl 2040 m. ES lygmens klimato srities tikslo ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų biudžeto nustatymo 2030–2050 m.“), DOI: 10.2800/609405.

Komisija taip pat priėmė ataskaitą dėl numatomo orientacinio 2030–2050 m. laikotarpio Sąjungos šiltnamio efektą sukeliančių dujų biudžeto¹⁵, kaip reikalaujama Europos klimato teisės akto 4 straipsnio 4 dalyje.

Prisitaikymas prie klimato kaitos

2023 m. pažangos klimato politikos veiksmų srityje ataskaitoje ir atskirame Komisijos tarnybų darbiniam dokumente dėl pažangos prisitaikant prie klimato kaitos nacionaliniu lygmeniu¹⁶ Komisija įvertino bendrą visų valstybių narių pažangą prisitaikymo prie klimato kaitos srityje ir nacionalinių bei ES priemonių suderinamumą su pažangos prisitaikant prie klimato kaitos užtikrinimu. Sąjunga padarė didelę pažangą prisitaikymo prie klimato kaitos srityje, visų pirma toliau įgyvendindama ES prisitaikymo prie klimato kaitos strategiją¹⁷. Vis dėlto pažanga įvairiose srityse buvo nevienoda. Iš pažangos prisitaikant prie klimato kaitos nacionaliniu lygmeniu vertinimo matyti, kad valstybės narės turi imtis gerokai daugiau prisitaikymo prie klimato kaitos veiksmų, pavyzdžiui, valdymo, finansavimo, rizikos vertinimo, gamtos procesais pagrįstų sprendimų, taip pat stebėsenos, ataskaitų teikimo ir vertinimo srityse, kad sumažintų savo socialinį ir ekonominį pažeidžiamumą dėl didėjančios su klimatu susijusios rizikos. Remdamasi minėtu vertinimu, 2023 m. gruodžio mėn. Komisija pateikė rekomendacijų valstybėms narėms. Valstybės narės turi imtis tolesnių veiksmų, susijusių su rekomendacijomis¹⁸, ir pirmiausia pranešti Komisijai, kaip jos ketina tinkamai atsižvelgti į rekomendacijas.

Be to, 2024 m. kovo 12 d. Komisijos komunikate „Su klimatu susijusios rizikos valdymas. Saugoti žmones ir gerovę“¹⁹, kuris grindžiamas Europos aplinkos agentūros atliktu Europos su klimatu susijusios rizikos vertinimu²⁰, išdėstyti pagrindiniai veiksmai, kurių reikia imtis siekiant užtikrinti, kad, nepaisant didėjančios su klimatu susijusios rizikos, piliečiai ir įmonės galėtų pasikliauti ES ir valstybių narių gebėjimu palaikyti visuomenės funkcijas ir užtikrinti galimybes naudotis pagrindinėmis paslaugomis. Juo siekiama patikslinti, kam tenka atsakomybė ateityje priimti sudėtingus sprendimus ir imtis veiksmų, remiantis geriausiais įrodymais. Iš šio komunikato matyti, kaip per ateinančius kelerius metus ES gali veiksmingai užbėgti už akių klimato padariniams ir kaip imantis atsparumo didinimo veiksmų galima mažesnėmis sąnaudomis ir lengviau pasiekti kitus politikos tikslus.

Be to, kaip nurodyta ES prisitaikymo prie klimato kaitos strategijoje, 2021 m. kovo mėn. Komisija įsteigė Europos klimato ir sveikatos stebėjimo centrą. Tai unikali tarpdalykinė partnerystė, kuria remiamas dalijimasis žiniomis, suteikiama prieiga prie atitinkamos informacijos ir priemonių, rengiami mokymai ir stiprinami gebėjimai klimato ir sveikatos srityse. Šio centro veiksmais atsižvelgiama į Europos Parlamento raginimą šalinti su klimatu susijusias grėsmes visuomenės sveikatai²¹, Septintosios ministrų konferencijos aplinkos ir sveikatos klausimais deklaracijoje²² ir Jungtinių Arabų Emyratų

¹⁵ SWD(2024) 63, Poveikio vertinimo ataskaita, 14 priedas: ŠESD biudžetas.

¹⁶ Komisijos tarnybų darbinis dokumentas *Assessment of progress on climate adaptation in the individual Member States according to the European Climate Law* (liet. „Atskirų valstybių narių padarytos prisitaikymo prie klimato kaitos pažangos vertinimas pagal Europos klimato teisės aktą“), SWD(2023) 932.

¹⁷ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Klimato kaitai atsparios Europos kūrimas. Naujoji ES prisitaikymo prie klimato kaitos strategija“, COM(2021) 82.

¹⁸ Pagal Europos klimato teisės akto 7 straipsnio 3 dalį.

¹⁹ COM(2024) 91.

²⁰ Europos aplinkos agentūra (2024), *European Climate Risk Assessment* (liet. „Europos su klimatu susijusios rizikos vertinimas“), ISSN 1977-8449. <https://www.eea.europa.eu/publications/european-climate-risk-assessment>.

²¹ 2022 m. rugsėjo 15 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl sausrų, gaisrų ir kitų ekstremalių meteorologinių reiškinių pasekmių: ES pastangų kovos su klimatu srityje didinimas (2022/2829(RSP)).

²² <https://www.who.int/europe/publications/i/item/EURO-Budapest2023-6>

COP28 deklaracijoje dėl klimato ir sveikatos, kurią Komisija patvirtino ES vardu, išdėstyti tikslus ir įsipareigojimus²³.

Nemaža pažanga padaryta įgyvendinant ES prisitaikymo prie klimato kaitos misiją²⁴, kuria siekiama paspartinti novatoriškus prisitaikymo prie klimato kaitos veiksmus vietos ir regionų lygmenimis. Daugiau kaip 300 regionų ir bendruomenių, užimančių maždaug 40 proc. ES teritorijos, pasirašė misijos chartiją ir įsipareigojo bendradarbiauti, kad sparčiau taptų atsparūs klimato kaitai. Misijos įgyvendinimo platforma²⁵, veikianti nuo 2023 m. pavasario, skleidžia žinias apie prisitaikymą prie klimato kaitos ir teikia techninę paramą, o prisitaikymo praktikos bendruomenė siūlo daug pajėgumų stiprinimo ir tinklaveikos galimybių. Pirmieji misijos pagal programą „Europos horizontas“ finansuojami projektai pradėti įgyvendinti 2023 m. sausio mėn., padedant regionams ir vietos valdžios institucijoms rengti su klimatu susijusios rizikos ir pažeidžiamumo vertinimus ir demonstruojant pokyčius skatinančius prisitaikymo sprendimus.

2021 m. rugsėjo mėn. Komisija priėmė klimatosauginio tinkamumo užtikrinimo gaires²⁶. Šiomis gairėmis remiamas klimato aspektų integravimas į būsimas investicijas ir infrastruktūros projektų plėtojimą. Gairės padeda investuotojams priimti informacija pagrįstus sprendimus dėl projektų, kurie laikomi suderinamais su Paryžiaus susitarimu ir Sąjungos klimato srities tikslais.

2023 m. liepos mėn. Komisija priėmė „Valstybių narių prisitaikymo prie klimato kaitos strategijų ir planų gaires“²⁷, kad padėtų valstybėms narėms atnaujinti ir įgyvendinti išsamias nacionalines prisitaikymo prie klimato kaitos strategijas, planus ir politiką pagal Europos klimato teisės aktą ir ES prisitaikymo prie klimato kaitos strategiją. Komisija siekia padėti valstybėms narėms laikytis susieto požiūrio į prisitaikymo prie klimato kaitos politikos formavimą, pasitelkiant daugiapakopį koordinavimą ir integravimą. Gairėse raginama vietoj „švelniosios“ politikos taikyti teisingas sistemas, reguliariai atnaujinti prisitaikymo prie klimato kaitos strategijas ir planus, taikyti su klimatu susijusios rizikos vertinimus, įtraukti visus atitinkamus suinteresuotuosius subjektus, taip pat stebėti ir vertinti visus prisitaikymo veiksmus. Gairėse taip pat pateikiamos temos, į kurias reikia atsižvelgti, pavyzdžiui, gamtos procesais pagrįsti sprendimai ir teisingas atsparumas.

Mokslinės rekomendacijos klimato kaitos klausimais

Europos klimato teisės akte numatyta įsteigti Europos mokslo patariamąją tarybą klimato kaitos klausimais, iš dalies pakeičiant Reglamentą (EB) Nr. 401/2009²⁸. 2022 m. buvo paskirta patarioji taryba, teikianti nepriklausomas mokslines rekomendacijas dėl Sąjungos priemonių ir klimato srities tikslų, kurios sekretoriatas įsikūręs Europos aplinkos agentūroje. Nuo įsteigimo patarioji taryba pateikė mokslinę rekomendaciją dėl 2040 m. ES lygmens klimato srities tikslo ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų biudžeto nustatymo 2030–2050 m.²⁹, ji taip pat priėmė keletą kitų ataskaitų. Komisija,

²³ <https://www.cop28.com/en/cop28-uae-declaration-on-climate-and-health>

²⁴ https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/eu-missions-horizon-europe/adaptation-climate-change_en?prefLang=lt

²⁵ <https://climate-adapt.eea.europa.eu/en/mission>

²⁶ Komisijos pranešimas, kuriame pateikiamos 2021–2027 m. infrastruktūros klimatosauginio tinkamumo užtikrinimo techninės gairės (2021/C 373/01, OL C 373, 2021 9 16, p. 1), kuriuo įgyvendinama Europos klimato teisės akto 5 straipsnio 5 dalis.

²⁷ Komisijos pranešimas „Valstybių narių prisitaikymo prie klimato kaitos strategijų ir planų gairės“, C/2023/4802, OL C 264, 2023 7 27, p. 1–31.

²⁸ 2009 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 401/2009 dėl Europos aplinkos agentūros bei Europos aplinkos informacijos ir stebėjimo tinklo, (OL L 126, 2009 5 21, p. 13).

²⁹ Europos mokslo patarioji taryba klimato kaitos klausimais, *Scientific advice for the determination of an EU-wide 2040 climate target and a greenhouse gas budget for 2030-2050* (liet. „Mokslinė rekomendacija dėl 2040 m. ES lygmens klimato srities tikslo ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų biudžeto nustatymo 2030–2050 m.“), DOI: 10.2800/609405.

pristatydamą rekomenduojamą Sąjungos 2040 m. klimato srities tikslą, deramai atsižvelgė į patariamąsios tarybos rekomendacijas.

Savo ataskaitoje „Siekis užtikrinti ES poveikio klimatui neutralumą: pažanga, politikos spragos ir galimybės“³⁰, Europos mokslo patariamoji taryba klimato kaitos klausimais (toliau – patariamoji taryba) nustatė, kad visuose sektoriuose ir visų pirma pastatų, transporto, žemės ūkio ir miškininkystės srityse, reikia dėti daugiau pastangų, kad būtų pasiekti Sąjungos 2030–2050 m. klimato srities tikslai. Ji pripažįsta Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinio teikiamas galimybes paspartinti ES priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimą ir ragina jį visapusiškai bei greitai įgyvendinti, tačiau įspėja, kad būtina imtis papildomų priemonių, kad ES pasiektų savo poveikio klimatui neutralumo tikslą. Patariamoji taryba rekomenduoja imtis įvairių veiksmy, kurie padėtų ES siekti poveikio klimatui neutralumo. Jie apima aiškių laipsniško žalingų subsidijų iškastiniam kurui panaikinimo planų parengimą ir terminų nustatymą, kad ES politika visiškai atitiktų poreikį laipsniškai atsakyti iškastinio kuro, esamos ES politikos reformavimą rengiantis laikotarpiui po 2030 m., įskaitant papildomus ES ATLPS ir ES ATLPS 2 pakeitimus, ir bendros klimato politikos valdymo sistemos reformavimą (pavyzdžiui, kiek tai susiję su nacionalinėmis ilgalaikėmis strategijomis), taip pat valstybių narių atitikties reikalavimams užtikrinimą, naujos politikos, kuria būtų siekiama platesnio užmojo tikslų mažinant medžiagų, energijos ir šiltnamio efektą sukeliančiomis dujomis itin taršių produktų paklausą, nustatymą, geresnę ES bendros žemės ūkio politikos suderinimą su ES klimato srities užmojais, tam tikros formos taršos išmetamaisiais teršalais apmokestinimo nustatymą žemės ūkio ir žemės naudojimo sektoriuose, taip pat teisingos pertvarkos ir viešosios paramos užtikrinimą. Kalbant apie aviacijos sritį, patariamoji taryba rekomenduoja ES užtikrinti, kad visiems skrydžiams (įskaitant skrydžius į paskirties vietas trečiojoje šalyse) būtų taikoma vienoda anglies dioksido kaina. Komisija atsižvelgs į patariamąsios tarybos rekomendacijas, *inter alia*, įgyvendindama Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinį ir rengdama klimato politikos strategiją po 2030 m.

Europos klimato teisės akte visos valstybės narės raginamos įsteigti nacionalinį patariamąjį organą klimato klausimais. Tačiau tokį organą yra įsteigusios ne visos valstybės narės. Patariamoji taryba rekomenduoja, kad jų steigimas būtų privalomas³¹.

Suderinamumo su klimato srities tikslais patikra

2021 m. lapkričio mėn. Komisija atnaujino geresnio reglamentavimo priemones, siekdama užtikrinti, kad nauja Sąjungos politika atitiktų klimato srities tikslus. Dabar, atliekant poveikio vertinimą, turi būti įvertintas visų siūlomų Sąjungos priemonių derėjimas su klimato srities tikslais – poveikio klimatui neutralumo tikslu ir tikslu užtikrinti pažangą prisitaikymo prie klimato kaitos srityje. Įgyvendinant šią patikrą padaryta didelė pažanga. 2022 m. nustatyta, kad iš 26 poveikio vertinimų, kurie laikyti svarbiais šiam vertinimui, 19 atvejų iniciatyvos suderinamumas su klimato srities tikslais buvo įvertintas pakankamu mastu, o 7 poveikio vertinimuose klimato aspektai nebuvo pakankamai įvertinti. Tai sudaro beveik 73 proc. atitinkamų atvejų ir atspindi tai, kad tai – naujas reikalavimas. 2023 m. padėtis dar pagerėjo. 13 iš 16 poveikio vertinimų, kurie laikomi svarbiais šiam vertinimui, derėjimas su Klimato teisės aktu buvo pakankamai įvertintas, o 3 poveikio vertinimuose – įvertintas nepakankamai. Tai sudaro 81 proc. atitinkamų atvejų ir rodo, kad, palyginti su 2022 m., šis rodiklis padidėjo. Turint daugiau patirties suderinamumo su klimato kaita patikrų atlikimo srityje ir atsižvelgiant į poreikį ateityje geriau integruoti su klimatu susijusią riziką į visas politikos sritis, būtų galima dar labiau pagerinti šio naujo poveikio vertinimo reikalavimo įgyvendinimą ir jo laikymąsi. Patariamoji taryba

³⁰ Europos mokslo patariamoji taryba klimato kaitos klausimais, *Towards EU climate neutrality: progress, policy gaps and opportunities, Assessment Report 2024* (liet. „Siekis užtikrinti ES poveikio klimatui neutralumą: pažanga, politikos spragos ir galimybės“, 2024 m. vertinimo ataskaita), DOI: 10.2800/216446.

³¹ Pirmiau minėta Europos mokslo patariamąsios tarybos klimato kaitos klausimais vertinimo ataskaita *Towards EU climate neutrality: progress, policy gaps and opportunities, Assessment Report 2024*.

rekomenduoja Komisijai sistemingsiau vertinti visų priemonių ar pasiūlymų dėl teisėkūros procedūra priimamo akto projektų suderinamumą su klimato srities tikslais.³²

Visuomenės dalyvavimas

Iš ES masto viešosios nuomonės apklausų matyti, kad didžioji dauguma ES piliečių nerimauja dėl klimato kaitos, remia ES veiksmus šiai problemai spręsti ir patys imasi veiksmų³³.

Kad Europos žaliasis kursas būtų sėkmingai įgyvendintas, labai svarbus visuomenės, regionų, vietos bendruomenių ir visų suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas ir įsipareigojimas. Siekdama informuoti piliečius apie klimato kaitą ir kovos su ja veiksmus ir juos įtraukti, taip pat kovoti su dezinformacija apie klimato kaitą, Komisija tęsė ir stiprino plačiosios visuomenės informavimo veiklą tokiais kanalais kaip interneto svetainės, socialinė žiniasklaida ir tikslinė komunikacijos veikla. 2020 m. gruodžio mėn. Komisija paskelbė Europos klimato pakta³⁴, siekdama suteikti piliečiams svarbesnį vaidmenį rengiant klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie jos veiksmus ir sukurti tam skirtą veiksmingą platformą. Siekdama paminėti pirmuosius dvejus pakto metus, 2023 m. Komisija surengė konferenciją, kurioje dalyvavo Klimato pakto ambasadoriai, ekspertai ir aktyvistai. Renginyje daugiau kaip 6 600 dalyvių aptarė, kaip kurti tvaresnę Europą ateičiai. Iki 2023 m. gruodžio mėn. daugiau kaip 750 pakto ambasadorių informavo savo bendruomenes ir tinklus apie klimato politikos veiksmus, įkvėpė bendruomenes ir tinklus imtis klimato politikos veiksmų ir rėmė klimato politikos veiksmus savo bendruomenėse ir tinkluose, taip pat buvo paskelbtas raginimas pakviesti organizacijas tapti pakto partnerėmis. Pakto nariai taip pat užmezgė partnerystę su pasaulinėmis kampanijomis, kuriomis propaguojami individualūs veiksmai klimato kaitos srityje³⁵, ir organizavo renginius bei veiklą nacionaliniu lygmeniu visose valstybėse narėse.

Laikydamosi geresnio reglamentavimo taisyklių, Komisija pradėjo keletą viešų konsultacijų ir renginių su suinteresuotaisiais subjektais, pavyzdžiui, siekdama sužinoti nuomonę apie Sąjungos 2040 m. klimato srities tikslą. 2023 m. spalio mėn. atliekant Europos padėties klimato srityje vertinimą politikos formuotojai ir suinteresuotieji subjektai aptarė pažangą ir laimėjimus siekiant Paryžiaus susitarimo tikslų, prisidėdami prie diskusijų rengiantis atlikti bendrą pažangos vertinimą. Konferencijoje Briuselyje asmeniškai dalyvavo daugiau kaip 350 žmonių, o internetu – daugiau kaip 7 400 žmonių iš 93 pasaulio šalių.

Be to, dialogas su pramonės atstovais taip pat vyksta per dialogus dėl perėjimo prie švarios energijos, taip pat pradėtas strateginis dialogas dėl žemės ūkio ateities su ūkininkais ir kitais maisto grandinės dalyviais.

2023 m. Europos Parlamentas, Taryba ir Komisija pasirašė bendrą deklaraciją, kurioje liepos 15 d. paskelbta ES pasaulinės klimato krizės aukų diena. Ši diena paskelbta siekiant kasmet paminėti aukas Europoje ir visame pasaulyje ir didinti informuotumą apie konkrečius veiksmus, kurių žmonės gali imtis savo lygmeniu, kad padėtų užkirsti kelią su klimatu susijusioms nelaimėms, būtų geriau joms pasirengę ir reaguotų į jas.

Galiausiai komunikate dėl Sąjungos 2040 m. klimato srities tikslo numatoma stiprinti struktūrinį ir sistemingą dialogą su socialiniais partneriais, siekiant užtikrinti jų indėlį ir dalyvavimą, daugiausia dėmesio skiriant užimtumui, įgūdžiams ir teisingai pertvarkai.

³² Pirmiau minėta Europos mokslo patariamiosios tarybos klimato kaitos klausimais vertinimo ataskaita *Towards EU climate neutrality: progress, policy gaps and opportunities, Assessment Report 2024*.

³³ Speciali „Eurobarometro“ apklausa dėl klimato kaitos, 2023 m. liepos mėn.

³⁴ Europos klimato pakto interneto svetainė, https://climate-pact.europa.eu/index_en?prefLang=lt.

³⁵ 2020–2023 m. įgyvendinta kampanija „Count Us In“ (liet. „Įtraukite ir mus“) ir nuo 2023 m. vykdoma JT kampanija „Act Now“ (liet. „Imkimės veiksmų dabar“).

Sektorių veiksmų gairės

Pradedant nuo 2021 m. atnaujintos pramonės strategijos³⁶, Komisija bendradarbiavo su keliomis Europos pramonės ekosistemomis, kad parengtų sektorių pertvarkos trajektorijas. Šiuo tikslu Komisija ir ES pramonės forumas parengė pramonės ekosistemų pertvarkos trajektorijų planą³⁷, į kurį taip pat įtrauktas priedas³⁸, kuriuo siekiama patenkinti poreikį paspartinti žaliąją pertvarką, kartu užtikrinant didesnę tiekimo (be kita ko, energijos) įvairinimą, įperkamesnę energiją, didesnę energijos vartojimo efektyvumą ir didesnę strateginių vertės grandinių kontrolę po Rusijos invazijos į Ukrainą.

Šiuo metu pertvarkos trajektorijos³⁹ parengtos šioms ekosistemoms: turizmo, cheminių medžiagų, statybos, artumo ir socialinės ekonomikos, tekstilės, judumo, žemės ūkio maisto produktų ir mažmeninės prekybos. Panašios trajektorijos, įtrauktos į kitas pramonės strategijas, taip pat taikomos energijai imlioms pramonės šakoms, atsinaujinančiųjų energijos išteklių, sveikatos, kūrybos ir kultūros, skaitmeniniam ir elektronikos sektoriams. Šiuo metu rengiamos orlaivių ir erdvėlaivių bei metalų sektorių ekosistemų pertvarkos trajektorijos.

Siekdama remti Europos pramonės priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimą įgyvendinant Europos žaliąjį kursą, Komisija aukščiausiu lygmeniu ėmėsi rengti dialogus dėl perėjimo prie švarios energijos su įvairiais sektoriais ir jų vertės grandinėmis, kad nustatytų pagrindines kliūtis, trukdančias paspartinti jų investicijas į priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimą, ir kaip apskritai stiprinti Europos žaliojo kurso pramoninį aspektą. Iki šiol dialogai dėl perėjimo prie švarios energijos surengti dėl vandenilio; dėl energijai imlių sektorių; dėl švarių technologijų; dėl svarbiausiųjų žaliavų; dėl žaliojo kurso infrastruktūros; dėl miškų savininkų ir miškininkystės; dėl miestų; dėl plieno sektoriaus; dėl netaišaus judumo. Keletas energijai imlių pramonės šakų grupės sektorių paskelbė sektorių priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo manifestus. Prieš šių metų balandžio mėn. neeilinį Europos Vadovų Tarybos susitikimą Komisija pristatė dialogų dėl perėjimo prie švarios energijos apžvalgą⁴⁰.

Pagrindinė problema tebėra švarios energijos prieinamumas ir įperkamumas šiandien ir ateityje, neutralaus poveikio klimatui ir žiedinės ekonomikos produktų rinkų kūrimas, poreikis turėti labiau kvalifikuotą darbo jėgą pertvarkai įgyvendinti, taip pat didesnis privačiojo finansavimo ir kapitalo prieinamumas tikslinei paramai, kuria siekiama užtikrinti proveržio technologijų ir besiformuojančių priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo rinkų plėtrą.

3. Pastangų pasidalijimo reglamento veikimas

Pastangų pasidalijimo reglamente kiekvienai valstybei narei nustatytas nacionalinis 2030 m. šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimo tikslas, kartu prisidedant prie ES lygmens tikslo išmetamųjų teršalų kiekį sumažinti 40 proc., palyginti su 2005 m. lygiu. Šie tikslai diferencijuojami pagal teisingumo principą, grindžiamą valstybių narių bendruoju vidaus produktu (BVP) vienam gyventojui ir ekonominiu efektyvumu. Kad 2030 m. tikslai būtų pasiekti, Pastangų pasidalijimo reglamente taip pat nustatytos metinės išmetamųjų teršalų kiekio ribinės vertės, išreikštos 2021–2030 m. skirtingais metinės išmetamųjų teršalų kvotos vienetais (MITKV).

Pastangų pasidalijimo reglamentas buvo peržiūrėtas kaip Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinio dalis ir jo užmojo lygis padidintas taip, kad jis būtų suderintas su atnaujintu 2030 m.

³⁶ COM(2021) 350, „Naujosios 2020 m. pramonės strategijos atnaujinimas. Bendrosios rinkos stiprinimas siekiant Europos ekonomikos atsigavimo“.

³⁷ <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/49407?locale=lt>

³⁸ <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/53357?locale=lt>

³⁹ https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/transition-pathways_en?prefLang=lt

⁴⁰ COM(2024) 163.

tikslu grynąjį išmetamą ŠESD kiekį sumažinti bent 55 proc., nustatytu Europos klimato teisės akte. Iš dalies pakeistu Pastangų pasidalijimo reglamentu siekiama iki 2030 m. išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį sumažinti 40 proc., palyginti su 2005 m. lygiu, t. y. užmojo lygis padidintas 11 procentinių punktų. Metinės išmetamųjų teršalų kiekio ribinės vertės taip pat buvo suderintos su didesniais užmojais⁴¹. Reglamento taikymo sritis nebuvo pakeista, tad jis toliau taikomas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekiui, išmetamam vidaus transporto sektoriuje (išskyrus aviacijos sektoriuje išmetamą CO₂ kiekį), pastatų, žemės ūkio, atliekų tvarkymo ir smulkiosios pramonės sektoriuose. Pastangų pasidalijimo reglamentas papildomas ES lygmens priemonėmis, kuriomis siekiama padėti valstybėms narėms mažinti išmetamą teršalų kiekį sektoriuose, kuriems taikomas šis reglamentas, pavyzdžiui, lengvųjų automobilių furgonų⁴² ir sunkiųjų transporto priemonių⁴³ išmetamo CO₂ kiekio normomis, CO₂ išorės šaudų įtraukimu į kelių mokesčius⁴⁴ ir energetikos teisės aktais⁴⁵. Valstybės narės imasi įgyvendinti nacionalinio lygmens veiksmus, politiką ir priemones, atsižvelgdamos į savo konkrečias nacionalines aplinkybes.

Siekiant padėti valstybėms narėms ekonomiškai efektyviai pasiekti savo tikslus, Pastangų pasidalijimo reglamentu valstybėms narėms suteikiama tam tikro lankstumo, kad ilgainiui jos galėtų suderinti pagal PPR apskaičiuotą išmetą ŠESD kiekį su savo MITKV, o kai kurioms valstybėms narėms – panaikinti ribotą ES ATLPS leidimų kiekį, skirtą lygiaverčiam MITKV kiekiui. Siekdamas laikytis savo nacionalinių išmetamųjų teršalų ribinių verčių pagal Pastangų pasidalijimo reglamentą, valstybės narės taip pat gali naudoti ribotą pagal LULUCF reglamentą suteikiamų kreditų skaičių, kad paskatintų imtis papildomų veiksmų žemės naudojimo sektoriuje. Valstybių narių, kurių žemės ūkio sektoriuje išmetama daugiau teršalų, atveju šis lankstumas yra didesnis.

Kaip Komisija nustatė 2023 m. pažangos klimato politikos veiksmų srityje ataskaitoje, remdamasi valstybių narių šiltnamio efektą sukeliančių dujų apskaitos duomenimis ir išmetamųjų teršalų kiekio prognozėmis, pirmaisiais Pastangų pasidalijimo reglamento taikymo metais ES lygmeniu tikimasi MITKV pertekliaus. Pagal Pastangų pasidalijimo reglamentą apskaičiuotas išmetamųjų teršalų kiekis yra 3,3 proc. mažesnis už valstybių narių bendrą išmetamųjų teršalų ribinę vertę 2021 m. ir 2 proc. – už jų bendrą išmetamųjų teršalų ribinę vertę 2022 m.⁴⁶ Nors manoma, kad 2023 m. vis dar bus nedidelis MITKV perteklius, vėlesniais metais numatomas jų trūkumas. Todėl valstybių narių tarpusavio prekybai gali būti skirta tik nedidelė MITKV dalis. Prognozuojama, kad 2021–2030 m. laikotarpiu nuo 2027 m. susidarys bendras MITKV trūkumas.

Lankstumo priemonės gali padėti kai kurioms valstybėms narėms panaikinti arba sumažinti skirtumą tarp numatomo išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio ir išmetamųjų teršalų ribinių verčių pagal Pastangų pasidalijimo reglamentą. Kadangi Pastangų pasidalijimo reglamento ir LULUCF reglamento tarpusavio lankstumas yra abipusis, valstybių narių veiksmai žemės sektoriuje gali tiek

⁴¹ 2023 m. Komisija Įgyvendinimo sprendimu (ES) 2023/1319, kuriuo atnaujinami valstybių narių 2023–2025 m. MITKV, iš dalies pakeitė Komisijos įgyvendinimo sprendimą (ES) 2020/2126. Valstybių narių 2026–2030 m. MITKV taip pat buvo persvarstyti, tačiau dar turi būti nustatyti atlikus išsamią valstybių narių išmetamųjų teršalų kiekio peržiūrą pagal Pastangų pasidalijimo reglamentą 2021, 2022 ir 2023 m., o tai yra atskaitos taškas nustatant valstybių narių 2026–2030 m. išmetamųjų teršalų ribines vertes.

⁴² Reglamentas (ES) 2019/631 (OL L 111, 2019 4 25, p. 13).

⁴³ Reglamentas (ES) 2019/1242 (OL L 198, 2019 7 25, p. 202).

⁴⁴ Direktyva 1999/62/EB (OL L 187, 1999 7 20, p. 42).

⁴⁵ Pavyzdžiui, Atsinaujinančiųjų išteklių energijos direktyva (Direktyva (ES) 2018/2001), Energijos vartojimo efektyvumo direktyva (Direktyva (ES) 2023/1791) ir Pastatų energinio naudingumo direktyva (Direktyva 2010/31/ES).

⁴⁶ 2021 m. išmetamųjų teršalų kiekis nustatytas remiantis galutinėmis apskaitos ataskaitomis, o 2022 m. išmetamųjų teršalų kiekis nustatytas apytikslėmis apskaitos ataskaitomis ir EAA apskaičiuotu išmetamųjų teršalų, kuriems taikomas Pastangų pasidalijimo reglamentas, kiekiu. Galutinis išmetamųjų teršalų, kuriems taikomas Pastangų pasidalijimo reglamentas, kiekis 2021 ir 2022 m. bus nustatytas tik 2027 m. atlikus išsamią peržiūrą.

neigiamai, tiek teigiamai prisidėti prie jų gebėjimo pasiekti savo tikslus. Nors esama lankstumo priemonių, reikia imtis tolesnių veiksmų, kad būtų pasiektas Pastangų pasidalijimo reglamente nustatytas 2030 m. tikslas.

Iš pažangos klimato politikos veiksmų srityje ataskaitos matyti, kad išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis, mažinamas pagal Pastangų pasidalijimo reglamentą, iki 2030 m. sumažės 32 proc., palyginti su 2005 m. lygiu, todėl lieka didelis atotrūkis nuo 40 proc. tikslo. Kartu valstybės narės naujina savo nacionalinius energetikos ir klimato srities veiksmų planus (NEKSVP), kad jie atitiktų atnaujintus energetikos ir klimato srities tikslus. Ši naujinimo veikla apima jų atnaujintų NEKSVP suderinimą su atnaujintais pastangų pasidalijimo tikslais. Valstybių narių atnaujintų NEKSVP projektai turėjo būti pateikti iki 2023 m. birželio 30 d., o galutiniai atnaujinti NEKSVP – iki 2024 m. birželio 30 d.

Palyginti su pažangos klimato politikos veiksmų srityje ataskaita, prognozuojami rodikliai atnaujintuose NEKSVP projektuose šiek tiek pagerėjo: prognozuojama, kad iki 2030 m. išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis sumažės 33,8 proc., tačiau vis dar lieka didelis atotrūkis siekiant ES lygmens 40 proc. tikslo.⁴⁷ Kadangi dėl atnaujintų tikslų pagal Pastangų pasidalijimo reglamentą buvo susitarta tik 2022 m. pabaigoje, valstybės narės vis dar gali atnaujinti savo projekcijas ir nustatyti papildomą politiką bei priemones, kad būtų atspindėtas didesnis užmojų lygis ir kad ES pasiektų savo 2030 m. tikslą pagal Pastangų pasidalijimo reglamentą.

Remdamasi atnaujintų NEKSVP projektais, Komisija valstybėms narėms pateikė rekomendacijas dėl patobulinimų jų galutiniuose atnaujintuose NEKSVP. Komisija rekomendavo daugumai valstybių narių patvirtinti pakankamą papildomą politiką ir priemones, kad būtų užpildyta spraga siekiant pastangų pasidalijimo tikslų. Komisija atkreipė dėmesį į tai, kad pastatų ir transporto sektoriuose nepakankamai mažinamas išmetamųjų teršalų kiekis, ir paragino valstybes nars imtis tolesnių veiksmų šioje srityje. Komisija pažymėjo, kad tik kelios valstybės narės savo išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo iki 2030 m. projekcijose atsižvelgė į pastatams ir kelių transportui taikomą naująją ATLPS, kuri pradės veikti 2027 m. (ATLPS 2, kaip paaiškinta 4 skirsnyje). Kaip paaiškinta toliau, ATLPS 2 padės valstybėms narėms pasiekti savo išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimo tikslus pagal Pastangų pasidalijimo reglamentą.

ES lygmeniu bendras žemės ūkio sektoriuje išmetamas teršalų kiekis nuo 2010 m. nesikeitė. Iš valstybių narių nacionaliniuose energetikos ir klimato srities veiksmų planuose pateiktų projekcijų matyti įvairesnis vaizdas. Prognozuojamas žemės ūkio sektoriuje išmetamųjų teršalų kiekis mažėja labai lėtai, todėl reikės dėti daugiau pastangų.

ES masto pastangų pasidalijimo tikslai nustatyti atsižvelgiant į Europos klimato teisės akte nustatytą ES tarpinį tikslą iki 2030 m. grynąjį išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį sumažinti bent 55 proc., palyginti su 1990 m. lygiu, o tai savo ruožtu atitinka tikslą iki 2050 m. užtikrinti poveikio klimatui neutralumą.⁴⁸ Komunikatu dėl Sąjungos 2040 m. klimato srities tikslo pradėtas dialogas dėl teisingų trajektorijų iki 2040 m. ir poveikio klimatui neutralumo iki 2050 m. Poreikis nustatyti

⁴⁷ Komisijos komunikatas „Atnaujintų nacionalinių energetikos ir klimato srities veiksmų planų projektų ES masto vertinimas. Svarbus žingsnis siekiant didesnių 2030 m. energetikos ir klimato srities tikslų pagal Europos žaliajį kursą ir planą „REPowerEU““. COM(2023) 796 final, 2023 12 18.

⁴⁸ 2023 m. liepos 18 d. Lenkija pareiškė ieškinį Europos Sąjungos Teisingumo Teisme dėl 2023 m. balandžio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2023/857, kuriuo iš dalies keičiamas Pastangų pasidalijimo reglamentas, teisėtumo (byla C-451/23). 2023 m. rugpjūčio 23 d. „Global Legal Action Network clg“ ir „Climate Action Network Europe asbl“ pateikė Komisijai prašymą atlikti Komisijos įgyvendinimo sprendimo (ES) 2023/1319 vidaus peržiūrą pagal Orhuso reglamentą. 2023 m. lapkričio 29 d. Komisija, atlikusi išsamų peržiūros vertinimą, pranešė ieškovams, kad prašymą laiko nepagrįstu.

konkrečią papildomą Sąjungos politiką ir priemones, atsižvelgiant į būtiną Sąjungos ir jos valstybių narių išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio sumažinimą siekiant to tikslo, be kita ko, kiek tai susiję su nacionaliniais tikslais, bus išnagrinėtas po to, kai bus nustatytas 2040 m. klimato srities tikslas.

4. Apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos direktyva

ES ATLPS taip pat buvo peržiūrėta kaip Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinio dalis, suderinant ją su atnaujintu 2030 m. tikslu bent 55 proc. sumažinti grynąjį išmetamą ŠESD kiekį, nustatytu Europos klimato teisės akte, išplečiant jos taikymo sritį ir padidinant išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo lygį.

Siekiant ekonomiškai efektyviai sumažinti išmetamųjų teršalų kiekį, ES ATLPS buvo sustiprinta, o jos taikymo sritis buvo išplėsta įtraukiant jūrų transportą ir papildomus aviacijos išmetamuosius teršalus. Apskritai viršutinė išmetamųjų teršalų riba sugriežtinama, kad iki 2030 m. išmetamųjų teršalų kiekis sumažėtų 62 proc., palyginti su 2005 m. lygiu. Be to, Europos Parlamento ir Tarybos sprendimu (ES) 2015/1814 sukurto rinkos stabilumo rezervo (RSR) veikimo parametrai buvo sukalibruoti, kad būtų toliau skatinama subalansuota ES anglies dioksido rinka. Iš esmės išlaikoma 24 proc. į RSR perkeliama dalis, o nustatyta ATL pripažinimo negaliojančia riba yra 400 mln. leidimų. Perkeliama dalis mechanizmas taip pat pritaikytas siekiant sušvelninti ribos efektą. Kai bendras apyvartoje esančių apyvartinių taršos leidimų skaičius yra 833–1 096 mln. leidimų, perkėlimo normos mechanizmas nebus aktyvuotas, o iš aukcionuose parduodamų apyvartinių taršos leidimų skaičiaus bus išskaičiuota ir perkelta į rezervą mažesnė apyvartinių taršos leidimų dalis. Be to, nuo 2024 m. išmetamųjų teršalų atveju apskaičiuojant bendrą apyvartoje esančių apyvartinių taršos leidimų skaičių įtraukiama grynoji aviacijos sektoriaus paklausa. Taip pat sugriežtintos 29a straipsnyje nustatytos priemonės, taikomos pernelyg didelių kainų svyravimų atveju.

Siekiant prisidėti prie sektorių priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo, buvo pritaikytos nemokamų apyvartinių taršos leidimų paskirstymo taisyklės. Šis pritaikymas apima reikalavimus dėl sąlygų, taikomų siekiant gauti pramonės įrenginiams skirtų nemokamų apyvartinių taršos leidimų (energijos vartojimo audito, o tam tikrų įrenginių atveju – poveikio klimatui neutralumo planų forma), ir laipsnišką nemokamų apyvartinių taršos leidimų aviacijos sektoriuje atsisakymą. Dvidešimt milijonų apyvartinių taršos leidimų bus panaudota siekiant remti tvarių alternatyviųjų degalų naudojimą aviacijos sektoriuje vykdant skrydžius, kuriems taikoma ES ATLPS.

Be to, energijai imliuose pramonės sektoriuose, susijusiuose su tam tikrų prekių (cemento, aliuminio, trašų, elektros, vandenilio, geležies ir plieno, taip pat kai kurių pirmtakų ir riboto vartotojų grandies produktų kiekio) gamyba, nemokamų apyvartinių taršos leidimų paskirstymas bus laipsniškai nutrauktas. Taip yra dėl to, kad Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) 2023/956 nustatytas pasienio anglies dioksido korekcinis mechanizmas (PADKM), taikomas šioms prekėms, siekiant sumažinti anglies dioksido nutekėjimo riziką ES didinant savo užmojus klimato srityje.

Jūrų transportas yra didelis ir augantis šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimo šaltinis, išmetantis apie 3–4 proc. viso ES išmetamo CO₂ kiekio (2021 m. – daugiau kaip 124 mln. tonų CO₂), atsižvelgiant į visą per reisus į ES ir iš jos išmetamą teršalų kiekį⁴⁹. Jo įtraukimu į ES ATLPS užtikrinama, kad šis sektorius prisidėtų prie ES klimato srities tikslų įgyvendinimo. Pagal peržiūrėtą ATLPS direktyvą ES ATLPS jūrų transporto išmetamam šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekiui taikoma nuo 2024 m. sausio mėn. Iš pradžių ji taikoma tik išmetamam CO₂ kiekiui, o nuo 2026 m. – išmetamam CH₄

⁴⁹ Komisijos ataskaita „Ketvirtoji metinė Europos Komisijos ataskaita dėl jūrų transporto išmetamo CO₂ kiekio (2018–2021 m.)“, 2023 3 13 (SWD(2023) 54 *final*).

(metano) ir N₂O kiekiui. Visų į ES uostus įplaukiančių didelių laivų (kurių bendroji talpa yra 5 000 tonų ir daugiau) išmetamų teršalų kiekis, nepriklausomai nuo vėliavos valstybės, įtraukiamas taip:

- 50 proc. išmetamųjų teršalų iš reisų, kurie prasideda arba baigiasi už ES ribų (numatoma, kad trečiosios šalys nuspręs dėl tinkamų veiksmų dėl likusios išmetamųjų teršalų kiekio dalies);
- 100 proc. išmetamųjų teršalų, kurie išmetami tarp dviejų ES uostų ir kai laivai yra ES uostuose.

Siekiant skatinti ekonomiškai efektyvų išmetamųjų teršalų kiekio mažinimą pastatų, kelių transporto ir papildomuose sektoriuose (daugiausia smulkiosios pramonės šakose, kurioms netaikoma dabartinė ES ATLPS), nustatyta nauja apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema, taikoma šiuose sektoriuose deginamam kurui ir degalams (ATLPS 2). ATLPS 2 papildys kitas Europos žaliojo kurso politikos kryptis atitinkamuose sektoriuose ir padės valstybėms narėms pasiekti savo išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo tikslus pagal Pastangų pasidalijimo reglamentą. Iki šiol išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo tuose sektoriuose nepakako, kad ES galėtų tvirtai siekti savo 2050 m. poveikio klimatui neutralumo tikslo. Papildomas reglamentavimas, įvestas ATLPS 2 ir Pastangų pasidalijimo reglamentu, toliau skatina valstybes narses spręsti rinkos nepakankamumo ir skirtingų paskatų problemas, o kartu – išmetamųjų teršalų kiekį mažinti ekonomiškai efektyviai. ATLPS 2 nustatyta anglies dioksido kaina dar labiau paskatins investuoti į pastatų renovaciją ir mažataršį judumą. Nors ATLPS 2, kaip ir dabartinė ES ATLPS, yra didžiausio leidžiamo išmetamųjų teršalų kiekio nustatymo ir leidimų prekybos sistema, ji bus taikoma pradinės grandies išmetamiesiems teršalams, reguliuojant kuro ir degalų tiekėjus, o ne vartotojus. ATLPS 2 bus pradėta taikyti nuo 2027 m., o jos struktūra turi keletą elementų, kuriais užtikrinama, kad nuo pat pradžių ji galėtų veikti tvarkingai, sklandžiai ir veiksmingai. Išmetamųjų teršalų stebėseną ir ataskaitų teikimas pradėdami jau 2025 m.

Dalis pajamų, gautų aukcionuose pardavus apyvartinius taršos leidimus pagal ATLPS 2, bus skirta naujam Socialiniam klimato fondui, įsteigtam Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) 2023/955, kad būtų sumažintas naujosios sistemos socialinis poveikis pažeidžiamoms grupėms ES. Kartu su valstybių narių įnašais Socialinis klimato fondas 2026–2032 m. sutelks 86,7 mlrd. EUR.

Siekiant padėti sektoriams spręsti priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo uždavinį, daugiau išteklių iš ATLPS sistemos skirta žaliajai pertvarkai. Padidintas ir Inovacijų fondas, ir Modernizavimo fondas. Abu šie fondai finansuojami pagal ES ATLPS. Kad būtų pripažintas didelis ES ATLPS pajamų indėlis į su klimato kaita susijusią pertvarką ir užtikrintas didesnis priimtinumas visuomenei, valstybės narės ir Komisija turi užtikrinti, kad būtų aiškiai nurodyta, jog parama teikiama iš ES ATLPS pajamų, pavyzdžiui, iš Inovacijų ir Modernizavimo fondų. Papildomais Inovacijų fondo ištekliais bus remiamos žaliajai pertvarkai skirtos proteržio technologijos, be kita ko, jūrų sektoriuje ir sektoriuose, kuriems taikomas PADKM, ir dabar jie taip pat gali būti skiriami skaidraus konkurso tvarka, visų pirma siekiant plėsti novatoriškus procesus ir technologijas, kad jie būtų plačiai diegiami visoje ES. Papildomi Modernizavimo fondo ištekliai padės finansuoti energetikos sektoriaus pertvarką dešimtyje pirmųjų paramą gaunančių valstybių narių, taip pat Graikijoje, Portugalijoje ir Slovėnijoje.

Galiausiai nuo 2023 m. birželio 5 d. reikalaujama, kad valstybės narės visas pajamas iš esamos ATLPS ir ATLPS 2 (arba jų lygiavertės finansinės vertės lėšas) išleistų tolesniems klimato srities veiksams, energetikos pertvarkai ir teisingai pertvarkai, laikydamosi ES ATLPS direktyvos 3ga straipsnio 3 dalyje, 10 straipsnio 3 dalyje ir 30d straipsnio 6 dalyje išvardytų tikslų.

Dauguma nurodytų pakeitimų įsigalioja 2024 m. sausio 1 d. arba nuo antrojo nemokamų apyvartinių taršos leidimų paskirstymo laikotarpio (2026–2030 m.) pradžios, tačiau kai kurie iš jų taikomi nuo Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2023/959, kuria iš dalies keičiama ES ATLPS direktyva, įsigaliojimo 2023 m. birželio 5 d. Siekiant įgyvendinti Direktyva (ES) 2023/959 padarytus pakeitimus, buvo iš dalies pakeisti arba šiuo metu iš dalies keičiami keli deleguotieji ir įgyvendinimo aktai, kurie yra būtini ES ATLPS veikimui.

Komunikate dėl Sąjungos 2040 m. klimato srities tikslo padaryta išvada, kad ES ATLPS nustatytas didesnis užmojis, atitinkantis atnaujintą 2030 m. tikslą, bus pasiektas tik tuo atveju, jei teisinė sistema bus tiksliai įgyvendinta, išvengiant tolesnių pokyčių, dėl kurių galėtų atsirasti investicijų į sektorius, kuriems taikoma ES ATLPS, nestabilumas. Šiame komunikate išdėstyti aštuoni elementai siekiant 2040 m. tikslo. ES ATLPS yra viena iš pagrindinių politikos priemonių penkių iš šių elementų atveju: i) mūsų pastatus, transportą ir pramonę aptarnausianti atspari ir iškastinio kuro nebenaudojanti energetikos sistema; ii) pramonės revoliucija, kurios pagrindas – moksliniais tyrimais ir inovacijomis, žiedišku, efektyviu išteklių naudojimu, pramonės priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimu ir švarių technologijų gamyba grindžiamas konkurencingumas; ; iii) vandenilio ir CO₂ tiekimo ir transportavimo bei saugojimo infrastruktūra; iv) klimato politika kaip investicijų politika ir v) nuo pertvarkos neatsiejamas teisingumas, solidarumas ir socialinė politika. Dalis šių elementų yra glaudžiai susiję su ES ATLPS direktyvos nuostatomis, kurios turės būti peržiūrėtos iki 2026 m. liepos mėn.

Poreikis nustatyti konkrečią papildomą Sąjungos politiką ir priemones, atsižvelgiant į būtiną Sąjungos ir jos valstybių narių išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio sumažinimą siekiant 2040 m. klimato srities tikslo, be kita ko, kiek tai susiję su ES ATLPS ir ES ATLPS direktyvos 9 straipsnyje nustatyto linijiniu mažinimo koeficientu, bus išnagrinėtas po to, kai bus nustatytas 2040 m. klimato politikos tikslas.

5. Išvados

Nors Europos klimato teisės aktas dar tik pradėtas įgyvendinti, teisės aktuose įtvirtinant 2050 m. poveikio klimatui neutralumo tikslą ir numatant nuolatinę prisitaikymo prie klimato kaitos pažangą, juo nustatyta ilgalaikė vyksmo kryptis ir užtikrintas didesnis investicijų nuspėjamumas. Nuo Klimato teisės akto įsigaliojimo buvo imtasi daug veiksmų, kaip aprašyta šioje ataskaitoje. Pastangų pasidalijimo reglamentas ir ES ATLPS direktyva buvo peržiūrėti kaip Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinio dalis, suderinant juos su atnaujintu 2030 m. tikslu grynąjį išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį sumažinti bent 55 proc., nustatyto Europos klimato teisės akte, taip pat buvo priimtos papildomos iniciatyvos, kuriomis siekiama paspartinti perėjimą prie neutralaus poveikio klimatui ekonomikos.

Kaip nurodyta Komunikate dėl Sąjungos 2040 m. klimato srities tikslo, teisės aktų sistemos, skirtos 2030 m. klimato ir energetikos tikslams įgyvendinti, stabilumas ir visapusiškas įgyvendinimas yra būtina sąlyga, kad ES nenukryptų nuo 2040 m. tikslo kelyje į tikslą iki 2050 m. užtikrinti poveikio klimatui neutralumą ir išnaudoti visą pertvarkos potencialą. Komunikatu pradedamas ES 2040 m. klimato srities nustatymo procesas. Juo pradedami politiniai debatai dėl Europos piliečių ir vyriausybių pasirinkimo dėl tolesnių veiksmų, kurių rezultatais remsis kitos kadencijos Komisija, rengdama pasiūlymą dėl teisėkūros procedūra priimamo akto, kuriuo siekiama 2040 m. tikslą įtraukti į Europos klimato teisės aktą, ir tinkamą politikos strategiją laikotarpiui po 2030 m.

Kartu imamasi veiksmų, kuriais siekiama gerinti gebėjimą prisitaikyti, didinti atsparumą ir mažinti pažeidžiamumą dėl klimato kaitos, kaip reikalaujama Europos klimato teisės akte. Komunikate dėl su klimatu susijusios rizikos valdymo pabrėžiami pagrindiniai ES ir valstybių narių veiksmai siekiant geriau numatyti, suprasti ir valdyti didėjančią su klimatu susijusią riziką, visų pirma išaiškinti, kas atsako už riziką. Jame pateikiamas tvirtas ir savalaikis atsakas į akivaizdų ir esamą dažnesnių su klimatu susijusių nelaimių pavojų ir pabrėžiama, kad reikia įgyvendinti esamą politiką. Komisija tarptautiniu mastu dalysis ES patirtimi, žiniomis ir priemonėmis ir toliau bendradarbiaus su valstybėmis narėmis, visuomene, įmonėmis ir kitomis ES institucijomis, kad padidintų ES visuomenės ir ekonomikos pasirengimą ir atsparumą.